

Nationaal Onderwijsmuseum

Jaaverslag 2010

De stichting Nationaal Onderwijsmuseum is opgericht 24 februari 1988 te Rotterdam en heeft als missie:

Het Nationaal Onderwijsmuseum werkt aan het verbeelden, duiden en beleven van ons onderwijs in verleden en heden. De activiteiten van het museum bereiken een breed publiek door heel Nederland en zijn gericht op interactie en het delen van kennis. Ze vormen een aanknopingspunt voor actuele discussies over onderwijs en onderstrepen het belang van goed onderwijs in onze samenleving.

Inhoudsopgave

Voorwoord 4

1 Publiek 6

- 1.1 Cijfers publieksbereik 6
- 1.2 Tentoonstellingen 6
- 1.3 Educatieve projecten 8
- 1.4 Evenementen 9
- 1.5 Marketing en communicatie 9

2 Collectie en Onderzoek 12

- 2.1 Cijfers collectie en onderzoek 12
- 2.1 Schenkingen en bruiklenen 13
- 2.2 Samenwerking 13

3 Museum en organisatie 16

- 3.1 Cijfers organisatie en huisvesting 16
- 3.2 Vriendenvereniging 16

4 Museum en financiën 18

Colofon 20

Voorwoord

Onderwijsgeschiedenis heeft toekomst

In 2011 bestaat het Nationaal Onderwijsmuseum in zijn huidige vorm dertig jaar. Een leeftijd om trots op te zijn! Hoewel menigeen bij erfgoedcollecties direct aan lange voorgeschiedenissen zal denken, is de aandacht voor de geschiedenis van het onderwijs niet altijd vanzelfsprekend geweest. De voorganger van ons museum, het Nederlands Schoolmuseum in Amsterdam, werd bij gebrek aan belangstelling in 1959 gesloten.

Het Onderwijsmuseum heeft geen gebrek aan belangstelling, integendeel. Ook in 2010 wisten ruim 42.000 bezoekers het museum in Rotterdam te vinden en brachten daarnaast 50.000 mensen een bezoek aan tentoonstellingen van het museum buiten Rotterdam. De bekendheid van en waardering voor de activiteiten en collectie van het museum neemt ieder jaar verder toe. De inzet en het enthousiasme van de medewerkers en vrijwilligers heeft ook dit jaar weer gezorgd voor een breed scala aan activiteiten en tentoonstellingen waarbij herinnering en nostalgie werden afgewisseld met actuele onderwerpen uit de onderwijspraktijk.

Het nieuws dat de gemeente Rotterdam in oktober 2010 besloot de subsidiering aan het museum op termijn te stoppen is in eerste instantie dan ook vol ongeloof ontvangen. Bezuinigingen en efficiëntere bedrijfsvoering zijn natuurlijk zaken om rekening mee te houden. Het geheel stopzetten van de subsidie brengt echter het voortbestaan van het Onderwijsmuseum in gevaar.

Iedereen die direct bij het museum betrokken is en zich met hart en ziel voor de onderwijsgeschiedenis inzet, heeft zijn of haar eigen gedachten over deze ontwikkelingen. Het museum blijft strijdbaar en vol vertrouwen dat er een mooie toekomst voor het museum en de onderwijsgeschiedenis in het verschiet ligt. Sluiting is geen optie!

Of zoals geschiedenisdocent en schrijver Jan Blokker op onze site als steunbetuiging schreef: *“Sluiting van het Onderwijsmuseum is een teken van voortwoekerend cultuurbarbarisme. Een mens zonder verleden heeft geen toekomst!”*

Het Nationaal Onderwijsmuseum staat voor die toekomst, juist door aandacht te geven aan het verleden.

Tijs van Ruiten
directeur

1 Publiek

1.1 Publieksbereik

Binnen de muren van het museum

2010 was een jaar van consolidatie voor wat betreft het publieksbereik van het museum voor tentoonstellingen en educatieve programma's. Met in totaal 42.136 bezoekers ontving het museum iets meer dan 100 bezoekers minder dan in 2009. De binnenshuis georganiseerde tentoonstellingen, vakantieactiviteiten en evenementen werden bezocht door bijna 30.000 bezoekers. Daarvan waren er ruim 7.500 kinderen in de leeftijd tot 12 jaar en ongeveer hetzelfde aantal middelbare scholieren. Het aantal individuele bezoekers dat met de Rotterdampas en/of de Museumjaarkaart het museum bezocht lag rond de 4.000 bezoekers. Het aantal rondleidingen dat het museum heeft georganiseerd ligt met 595 rondleidingen beduidend lager dan in 2009. De daling deed zich vooral voor in de schoolgroepen; rondleidingen voor het individuele publiek lieten een stijging zien van 15%. Een oorzaak voor het lagere aantal schoolgroepen kan enerzijds liggen in het grote aanbod voor de scholen waardoor er meer keus is, maar anderzijds zijn er in 2010 ook veel minder Fiets-OV en Thuis in Rotterdam rondleidingen geweest.

Reizende en externe tentoonstellingen

Om het landelijke bereik van het museum, de collectie en de kennis over de geschiedenis van het onderwijs te vergroten, biedt het museum haar tentoonstellingen aan collega musea en culturele instellingen in andere delen van het land aan.

De tentoonstelling *Jetses aan de wand* was in 2010 nog te zien in de Fraeylemaborg in Slochteren en museum Natura Docet in Denekamp. De tentoonstelling *Jongens en Meisjes* van fotografe Annie van Gemert was in het najaar te zien in het Limburgs Museum in Venlo. *Nuttig Leren voor iedereen*, gemaakt naar aanleiding van het 225 jarig bestaan van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen, was achtereenvolgens te zien in het Streekarchief in Tiel, Museum Martena in Franeker en het Veenkoloniaal Museum in Veendam.

Aan alle musea is gevraagd hoeveel bezoekers de tentoonstellingen bij deze instellingen hebben getrokken; dit waren er ruim 50.000. Meer dan 12.000 bezoekers bezochten daarnaast een tentoonstelling door het Nationaal Onderwijsmuseum gemaakt die bij andere, niet-museale, instellingen te zien waren. In 2010 waren dit onder andere de tentoonstellingen *De smaak van de 19^e eeuw* in de gemeente Spijkenisse en *Vlieg mee door de tijd* in Amsterdam.

Internet

De vernieuwde website www.onderwijsmuseum.nl ging begin 2010 online en deze nieuwe site werd in dit jaar door een kleine 185.000 unieke bezoekers bezocht. Een enorme groei als je deze cijfers afzet tegen de kleine 110.000 bezoekers in 2009. Vooral in de periode na de door de gemeente Rotterdam aangekondigde bezuinigingen in oktober was er een enorme groei in het aantal websitebezoeken te zien. De bezoekers bekijken gemiddeld 4,65 pagina's per bezoek. Van het totaal aantal bezoekers is 47% via zoekmachines op de website gekomen, 30% via links en 23% direct.

1.2 Tentoonstellingen

Jaarlijks opent het Nationaal Onderwijsmuseum tussen de vier en zes tijdelijke tentoonstellingen. In 2010 is besloten dat we per jaar nog maximaal vier tentoonstellingen openen, zodat we enerzijds meer tijd hebben voor het inhoudelijk voorbereiden van de tentoonstellingen en anderzijds het publiek langer in de gelegenheid

is de tentoonstelling te bezoeken. Daarnaast ontwikkelen we per jaar minstens één tentoonstelling die geschikt is om in bruikleen te geven aan andere musea. In 2010 openden we vier tentoonstellingen.

De tentoonstelling *Aap Noot Mies* werd net voor de voorjaarsvakantie geopend en trok meteen veel publiek. In 2010 was het 100 jaar geleden dat een van de bekendste leesmethoden van Nederland het licht zag, het (verbeterde) leesplankje 'aap, noot, mies' met toebehoren van Hoogeveen. De bijbehorende tekeningen van Cornelis Jetses zijn tot op heden nog regelmatig te vinden op allerhande merchandise. Ter gelegenheid van het ontstaan van het leesplankje, dook het Onderwijsmuseum in de geschiedenis ervan. De tentoonstelling vertelt de totstandkoming van het plankje en laat schetsen van Jetses voor de plaatjes zien. Bovendien werd getoond hoeveel verschillende variaties er op het eerste plankje gemaakt zijn. Van een zeldzaam Hebreeuws leesplankje tot een versie in het 'Maastrichts'. De tentoonstelling zal in 2011 nog te zien zijn in Roden (Drenthe).

Enkeltje Schiphol was een tentoonstelling van een geheel andere orde, gericht op een publiek dat normaal niet zo snel het Onderwijsmuseum bezoekt, namelijk liefhebbers van documentairefotografie en onderwijsactualiteit. De fotografe Karine Versluis volgde voor dit project Antilliaanse jongeren die vanuit de Antillen naar Nederland kwamen om hier te studeren of een opleiding te volgen. Ze volgt de jongeren in de aanloop naar hun vertrek naar Nederland en tijdens hun studie hier. Het project geeft een onverwacht kijkje achter de schermen bij een bevolkingsgroep die in het algemeen eerder geassocieerd wordt met negatieve berichten dan met goede.

In oktober opende de tentoonstelling *Laatste waarschuwing! – straffen en belonen op school*. Deze tentoonstelling is bedoeld als grote publiekstentoonstelling en geeft een overzicht van hoe er door de eeuwen heen gedacht werd over straffen en belonen op school; van lijfstraffen tot het in de hoek zetten en van een pluim van de meester tot de tegenwoordig zo bekende beloningsstickers. De tentoonstelling geeft niet alleen een historisch beeld maar is ook leuk voor kinderen doordat ze 'aan den lijve' kunnen ervaren hoe het is om straf te krijgen of juist beloond te worden. In het 'achterwerk in de kast- gedeelte' kunnen bezoekers zelf vertellen welke herinneringen ze hebben aan straffen en belonen op school.

In 2011 is het 500 jaar geleden dat Erasmus zijn beroemde boek *Lof der Zotheid* schreef. Ter gelegenheid van dit feit opende het Nationaal Onderwijsmuseum in december de tentoonstelling *Tegen de barbarij*. Deze tentoonstelling gaat in op Erasmus' ideeën over het onderwijs en bekijkt op welke manier deze ideeën nog steeds leven in onze huidige maatschappij. Het bijzondere aan deze tentoonstelling is dat er geen objecten getoond worden; met tekst en beeld worden Erasmus' ideeën in beeld gebracht.

Overzicht tentoonstellingen

In 2009 gestart en doorlopend in 2010:

VakWerk

Beroepsonderwijs in Nederland

19 juni 2009 t/m 11 september 2010

Jongens en meisjes

fototentoonstelling van Annie van Gemert

4 september 2009 t/m 3 januari 2010

Binnenstebuiten – jongeren en religie

10 oktober 2009 t/m 28 februari 2010

Oud Goud

De mooiste archiefschatten uit de schoolgeschiedenis
Vanaf 4 juli 2009 - semi permanente opstelling t/m 2013

2010

Aap Noot Mies

Tentoonstelling over 100 jaar leesplankje *aap noot mies*
20 februari 2010 t/m 2 januari 2011

Enkeltje Schiphol

Fototentoonstelling over Antilliaanse jongeren van Karine Versluis
11 september 2010 t/m 14 november 2010

Laatste waarschuwing!

Straffen en belonen op school
9 oktober 2010 t/m 14 augustus 2011

Tegen de Barbarij; Erasmus en het onderwijs

Erasmus' ideeën in onze tijd
19 december 2010 t/m 8 januari 2012

Buiten het museum: *Stadhuisvitrines* - Stadhuis Rotterdam

Een selectie van objecten en afbeeldingen uit de collecties *Oud Goud*, *VakWerk* en *Aap Noot Mies*
januari 2010 t/m juli 2010

1.3 Educatieve projecten

Rondleidingen in het museum

Veel mensen die het museum bezoeken boeken een rondleiding door de vaste opstelling. De zes volledig ingerichte klaslokalen uit verschillende perioden van het Nederlandse lagere onderwijs geven een goed beeld van de ontwikkeling van het onderwijs, van kloosterschool tot school uit de jaren '60. De afsluitende historische les in een lokaal uit 1930 zorgt voor veel hilariteit. De rondleiding wordt gegeven aan alle doelgroepen van het museum. In 2010 werden er in totaal 595 rondleidingen gegeven over de vaste opstelling.

Programma Greetje Griffel

Tot voor kort werd er aan basisschoolgroepen altijd de rondleiding met historische les gegeven. Inmiddels zijn er meer programma's, zodat schoolgroepen zelf kunnen kiezen welk programma goed aansluit. Het nieuwe programma *Greetje Griffel* is ontwikkeld voor kleutergroepen van het primair onderwijs. Greetje Griffel ging vroeger als jong meisje graag naar school. Inmiddels is ze een vergeetachtige oude dame en veel van haar schooltijd is ze vergeten. Daarom stuurt ze de kinderen een brief en vraagt hen om haar herinneringen terug te vinden. Samen met een rondleider gaan ze op zoek naar de antwoorden.

Eind 2010 is gestart met dit programma; zes kleutergroepen hebben het in dat jaar gevolgd. De verwachting is dat dit in 2011 zal stijgen, doordat het programma dan ook meegenomen wordt in de algemene brochure voor het onderwijs van de SKVR.

1.4 Evenementen

Museumnacht

Zoals ieder jaar deed het Onderwijsmuseum in 2010 weer mee aan de Rotterdamse Museumnacht, ditmaal op zaterdag 6 maart. Tijdens deze nacht zijn bijna alle musea en galleries in Rotterdam geopend tussen 20.00 uur en 02.00 uur en bieden een gevarieerd programma. Met als thema -X- School Liefde -X- waren er de hele nacht allerlei activiteiten te doen in het museum; van liefdesbrieven schrijven tot flirt- en dansles en van koekjes versieren tot tarotkaarten voorspellingen. Vanwege het aantrekkelijke programma en de Nachtopening bij de Laurenskerk zijn er vele bezoekers geweest dit jaar; 1.900, bijna het dubbele van vorig jaar. Het museum was één van de genomineerden voor De Nieuwe Maan, de prijs die jaarlijks uitgereikt wordt aan het museum met de leukste programmering.

Ambachtsmarkt

Op Koninginnedag 2010 kon het museum voor het eerst een groot evenement organiseren dankzij de steun van het RCOAK, Fonds Sluyterman Van Loo en het VSBfonds. In het kader van de tentoonstelling *VakWerk* werd op 30 april een ambachtsmarkt gehouden op het plein voor het museum. Op de markt konden bezoekers allerlei oude en moderne ambachten uitproberen en genieten van demonstraties als glasblazen, kaarsen gieten en pottenbakken. Voor de kleintjes waren er oud-Hollandse spelletjes en er was ook iets te eten en te drinken. Binnen kon men de tentoonstelling *VakWerk* bekijken. Helaas werkte het weer niet echt mee... Toch mochten we -ondanks hevige regen- 600 bezoekers ontvangen die zeer enthousiast waren over het aanbod.

1.5 Marketing en communicatie

Publieksonderzoek

Rotterdam Festivals besloot om aan onderzoeksbureau Hendrik Beerda de opdracht te verstrekken om voor de culturele sector in Rotterdam een publieksonderzoek te ontwikkelen. Het museum doet sinds 2010 mee aan dit onderzoek.

Naast dit onderzoek werd er door een stagiair een nulmeting gedaan naar de naamsbekendheid van het Onderwijsmuseum in de regio Rotterdam. Belangrijkste uitkomst van deze meting die telefonisch is gedaan, is dat 32% van de respondenten het museum kent. Met bijna 40% geven de respondenten aan het museum te kennen aan de hand van het marketing- en promotiemateriaal en tevens kent 40% van de ondervraagden het museum via vrienden en familie (denk hierbij aan mond tot mond reclame). Behoorlijk opvallend is dat geen van de respondenten het Nationaal Onderwijsmuseum kent vanwege haar website.

Promotie

In augustus, met de start van het nieuwe schooljaar, werd een grote campagne opgezet in de stad Rotterdam. De naam van deze campagne was: *Schooltje Spelen!* Door de hele stad waren posters te vinden en bij verschillende boekhandels, zoals de Kleine Kapitein en Selexyz Donner, konden mensen de posters en objecten uit de collectie zien.

Gedurende het jaar was het Nationaal Onderwijsmuseum aanwezig op verschillende beurzen en evenementen in Rotterdam en landelijk. Op deze beurzen zijn ook dit jaar weer kaarten uitgedeeld waarmee mensen gratis een introducee mee konden nemen. Ongeveer 5% van de uitgedeelde kaarten kwam hiervan terug bij de kassa.

De Museumnacht was met ruim 1.900 bezoekers de drukste avond van het jaar. Voor het eerst werden er gadgets uitgedeeld aan de bezoekers, die hier massaal op af kwamen. Ook Radio Rijnmond kwam aan het eind van de avond nog even langs voor een gesprek.

Publiciteit

Publicitaire hoogtepunten in 2010 waren de tentoonstellingen *Aap Noot Mies, Laatste waarschuwing!* en *Enkeltje Schiphol*. Bij de tentoonstelling *Aap Noot Mies* kwam een boek over dit beroemde leesplankje uit. In dit boek zat een kortingsbon voor de tentoonstelling. Naast de verkoop van dit boek in de museumwinkel, was dit boek ook te koop bij het Kruidvat en de Albert Heijn. In de reclamefolder van het Kruidvat stond een reclame voor dit boek. Het NOS journaal werd gehaald met het internationale schoolplatenproject *History Wallcharts*.

2 Collectie en onderzoek

Bereik en gebruik collectie

Het Nationaal Onderwijsmuseum speelt, als beheerder van een van de grootste collecties op het gebied van de onderwijsgeschiedenis ter wereld, een belangrijke rol in het verspreiden en delen van kennis, zowel nationaal als internationaal.

Wegens de uitgebreidheid van de collectie is er op het gebied van digitalisering en ontsluiting nog een lange weg te gaan, maar jaarlijks komt een steeds groter deel van de schoolboeken, afbeeldingen, schoolplaten, schoolgebouwen, klassenfoto's etc. beschikbaar. Om de toekomstige vragen aan en het gebruik van de collectie te waarborgen en te optimaliseren, werd in 2009 een informatieplan geschreven, waarin de uitgangspunten en doelstellingen voor gebruik, digitalisering en digitale toepassingen van de collectie zijn vastgelegd.

Met de toenemende ontsluiting nemen ook de vragen en informatieverzoeken over de collectie toe. Steeds meer onderzoekers (studenten, wetenschappers, journalisten, beleidsmakers, geïnteresseerden) doen een beroep op het Nationaal Onderwijsmuseum. In 2010 ontving de afdeling Collectie & Onderzoek 161 bezoekers (2009: 122) voor de collectie en bibliotheek. Daarnaast werden 304 vragen die per e-mail of telefonisch aan de afdeling werden gesteld, beantwoord.

Een groeiende groep leerlingen, studenten en onderzoekers weet het museum te vinden voor het schrijven van een scriptie, master-thesis of promotie. De onderwerpen zijn zeer verschillend en bestrijken de hele breedte van de collectie. De onderwerpen die in 2010 onderzocht werden:

- schoolboeken rond 1800;
- straffen en belonen in de 19de eeuw;
- rekenmethodes tussen 1920-1935;
- reformonderwijs;
- beeldvorming katholieken;
- protestanten in geschiedenismethoden tijdens het interbellum.

2.1 Cijfers collectie en onderzoek

Ontsluiting collectie en bibliotheek

Aantal ingevoerde objecten 2010: 5.176

Waarvan:

Aantal prentbriefkaarten: 371

Aantal dia's: 3.420 (114 series)

Aantal filmstroken: 690 (23 series)

Aantal glasnegatieven: 99

Aantal foto's: 55

Overige: 541

Bibliotheek

In 2010 zijn in totaal 3.412 boektitels ingevoerd. Hiermee bevat de catalogus van het Onderwijsmuseum in totaal 35.241 titels van boeken, brochures, tijdschriftartikelen en dergelijke.

17^e eeuw – 47 titels
18^e eeuw – 195 titels
19^e eeuw – 6.405 titels
20^e eeuw – 22.079 titels
21^e eeuw – 6.415 titels

2.2 Schenkingen en bruiklenen

Schenkingen

Het museum ontving dit jaar 85 schenkingen van particulieren en scholen. In de meeste gevallen gaat het om schoolboeken, schoolplaten, foto's en documenten. Een groot deel van de schenkingen die het museum dagelijks krijgt aangeboden wordt geweigerd of doorverwezen naar een collega instelling.

Bijzondere schenkingen in 2010: Bedrijfscollectie Uitgeverij Zwijsen

In 2010 ontving het Onderwijsmuseum een unieke collectie schoolboeken van de Tilburgse uitgeverij Zwijsen. Vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw is Zwijsen/RK Jongensweeshuis verantwoordelijk voor het vervaardigen en produceren van lesmethoden voor het rooms-katholieke onderwijs. Na de jaren zestig van de vorige eeuw – de periode waarin Nederland begon te ontzuilen – is Zwijsen ook levensbeschouwelijk neutrale schoolboeken gaan uitbrengen en is de uitgeverij haar katholieke veren uiteindelijk kwijtgeraakt. Om een voorbeeld te noemen: na het verdwijnen van het Verbeterde Leesplankje van Hoogeveen heeft Zwijsen het grootste deel van de markt voor aanvankelijk leesonderwijs veroverd.

Collectiebereik en bruiklenen

Door een actief bruikleenbeleid wordt de bekendheid van de collectie en de kennis over de onderwijsgeschiedenis aanzienlijk vergroot. In 2010 zijn er 15 bruiklenen aan collega instellingen verleend. Het gaat hier veelal om bruiklenen die uit tientallen objecten bestaan.

Naast reguliere bruiklenen worden complete tijdelijke tentoonstellingen aan andere musea en instellingen verhuurd. Hierdoor zijn ook buiten de regio Rotterdam delen van de collectie te zien.

2.3 Samenwerking

Het Nationaal Onderwijsmuseum hecht belang aan vergaande samenwerkingsverbanden, zowel nationaal als internationaal op het gebied van onderzoek, tentoonstellingen, educatie, collectiemobiliteit, kennisoverdracht en kennisdeling.

In Nederland

Samen met de Onderwijsraad en de Inspectie van het Onderwijs werkt het Nationaal Onderwijsmuseum aan een website waarop het erfgoed van deze drie instellingen te raadplegen zal zijn. De inspectie en de onderwijsraad plaatsen de gedigitaliseerde rapporten, adviezen en verslagen op de website. Het Onderwijsmuseum verzorgt aanvullende gegevens en afbeeldingen over onder andere schoolgebouwen en leermiddelen.

De banden met collega-onderwijsmuseum het Educatorium werden in 2010 versterkt. Het Nationaal Onderwijsmuseum leende haar expertise voor het ontsluiten van de collectie en heeft in overleg met de fabrikant een licentie voor het bibliotheekbeschrijvingssysteem aan het Educatorium ter beschikking gesteld. Ook is het Onderwijsmuseum gevraagd te adviseren over de herinrichting van het Educatorium.

Daarnaast werkte het Nationaal Onderwijsmuseum nauw samen met het CHC (Center for Historical Culture) van de Erasmus Universiteit Rotterdam. De bestandscatalogi van schoolleerboeken en pedagogische handboeken betreffende geschiedenisonderwijs van beide instellingen werden gekoppeld.

In samenwerking met de Jetses Stichting uit Groningen, Museum Nairac uit Barneveld en de Fraeylemaborg uit Slochteren werd de tentoonstelling *Jetses aan de wand* over de schoolplaten van Cornelis Jetses gemaakt, die tot eind 2010 door het land reisde.

Buiten Nederland

Met de Pedagogische Universiteitsbibliotheek in Kopenhagen en de Universiteit van Würzburg werkte het museum aan een door de Europese Gemeenschap gesubsidieerd project, *Wall charts History and European Identity*, waarbij overeenkomsten en verschillen in geschiedenis schoolplaten tussen de drie landen werden vergeleken en ontsloten. Hart van het project is de gezamenlijke database en website www.historywallcharts.eu, die najaar 2010 werd gelanceerd.

3. Museum en organisatie

3.1 Cijfers organisatie en huisvesting

Personeel

De grootte van de organisatie van het museum is in het verslagjaar afgenomen. Eind 2010 waren er 15 medewerkers via de stichting werkzaam en 3 gedetacheerd via gemeente en Rijk. Het fulltime equivalent eind 2010 bedroeg 12.9 fte, tegen 15.1 fte eind 2009.

Aan medewerkers die de pensioengerechtigde leeftijd bereikten gaf het museum de mogelijkheid het dienstverband te verlengen tot 67 jaar. Hier werd door twee medewerkers gebruik van gemaakt.

Vrijwilligers

Het aantal vrijwilligers, stagiairs en medewerkers die via OK bank van Stichting Onbenutte Kwaliteiten en andere herintredingsmogelijkheden bij het museum werkzaam zijn, is in 2010 gestegen tot 53, tegen 34 in 2009. Het fulltime equivalent nam toe van 6.25 in 2009 tot 8.1 in 2010.

Extern

Evenals voorgaande jaren maakt het museum voor beveiliging, zaalhuur en baliewerkzaamheden gebruik van medewerkers van uitzendbureau 65+, Werkstad en ASA studentenuitzendbureau.

Museum en huisvesting

Eind 2009 heeft de dienst Jeugd, Onderwijs en Samenleving van de gemeente Rotterdam besloten de onderhouds- en gebruikskosten van het gebouw aan de Nieuwemarkt over te dragen aan het museum. Een bedrag van € 235.000,- werd hiervoor aan het museum toegekend. Het museum heeft hiervoor een gewijzigde subsidieaanvraag in het voorjaar van 2010 ingediend bij de gemeente Rotterdam.

De hoogte van het toegekende bedrag is ontstaan op basis van incomplete gegevens rond onderhoud en verbruikskosten die bij JOS bekend waren. Een duidelijk overzicht over de werkelijke kosten is pas na enige jaren achteraf te berekenen.

Sinds 1 januari 2010 is het Ontwikkelbedrijf Rotterdam verantwoordelijk voor het groot en meerjarig onderhoud. In het voorjaar heeft het OBR een onderzoek laten uitvoeren naar de staat van onderhoud. Hierbij is een aantal grote tekortkomingen aan de installaties en het onderhoud geconstateerd. De verbouwingsplannen die het museum heeft ontwikkeld zijn met het OBR besproken. Ook heeft het OBR de volledige brandmeldinstallatie laten vervangen, omdat deze in 2009 was afgekeurd door de brandweer.

3.2 Vriendenvereniging

Sinds de oprichting in 1981 heeft het museum een kleine, maar actieve vriendenvereniging die samen met het museum het tijdschrift *Lessen* uitgeeft en daarnaast lezingen en speciale acties voor haar leden organiseert. Na in 2008 een nieuwe vriendenkaart ontworpen te hebben, is er in 2009 gewerkt aan het ontwerp van een plastic ledenpas. Ultimo 2010 had de vriendenvereniging 246 leden.

Museumtijdschrift *Lessen*

Ook in 2010 heeft de vereniging haar bijdrage geleverd aan *Lessen*. De hoofdartikelen sloten nauwer aan bij de onderwerpen die door het museum in tentoonstellingen werden behandeld. Daarnaast werd door redactie en museum een nieuwe koers voor de komende jaren uitgestippeld, waarbij ook gezocht gaat worden naar vernieuwing in de vormgeving.

Boekenmarkt

Onder auspiciën van de vriendenvereniging werd voor het eerst een openbare boekenmarkt georganiseerd. Door het museum ontzamelde boeken werden aan een breed publiek te koop aangeboden. De opbrengst kwam ten goede van het aankoopfonds van de vereniging van vrienden.

4 Museum en financiën

Subsidies

Op het gebied van subsidies is er in 2010 het nodige veranderd. De subsidie van de gemeente werd verhoogd met € 235.000,-, bedoeld om de onderhouds- en gebruikskosten van het gebouw over te kunnen dragen naar het museum. De subsidie voor activiteiten vanuit de gemeente bleef gehandhaafd op € 405.000,-.

Van het ministerie van OCW ontving het museum een subsidie van € 750.000,-. In de bezwaarprocedure die het museum had aangespannen tegen terugvordering van subsidie in 2009, werd het museum niet ontvankelijk verklaard.

Naast de subsidie van de gemeente en het ministerie is het museum actief met het verwerven van subsidies voor projecten en tentoonstellingen. Voor het Actieplan Cultuurbereik, de ambachtsmarkt en het project *Kun je nog zingen, zing dan mee*, heeft het museum van verschillende fondsen financiële steun ontvangen.

Eigen inkomsten

De eigen inkomsten laten een stijgende lijn zien die de komende jaren zal worden doorgezet. De eigen inkomsten komen voor het verslagjaar uit op 20% van de totaalbegroting van het museum. In 2010 is een aantal zalen verder opgeknapt en is met de aanstelling van een medewerker zaalverhuur een flinke stap gezet naar verdere professionalisering.

Door het bredere museale aanbod voor bezoekers ziet het museum ook mogelijkheden het prijsniveau voor individuele bezoekers te verhogen.

De verhuur van tentoonstellingen aan collega erfgoedinstellingen groeit flink, maar de kosten die hiervoor in rekening kunnen worden gebracht staan duidelijk onder druk door het verslechterde financiële perspectief waar de culturele sector mee te maken heeft.

Financiële reserves

De financiële situatie van het museum is in 2010 minimaal verbeterd. De opbouw van een continuïteitsreserve waar in het boekjaar mee gestart zou worden, is slechts gedeeltelijk gerealiseerd. Extra kosten voor de vervanging van de ICT infrastructuur van het museum en niet voorziene implementatie van een gedeeltelijk camerabewakingssysteem zijn hier debet aan. De groei van de digitale collectie en het aantal (vrijwillige) medewerkers bij de afdeling collectie waren vijf jaar geleden niet voorzien.

Het ontbreken van een noodzakelijke financiële buffer maakt het museum kwetsbaar. Ondanks de door de gemeente voorgenomen bezuiniging, wordt de opbouw van een continuïteitsreserve voortgezet. Voor 2011 worden de nodige middelen en plannen herschikt om de opbouw van de reserve in te lopen.

Opbrengsten (in euro's)		Kosten (in euro's)	
		Uitvoeringskosten	
Entree en winkel	€ 18.929	Personeelskosten	€ 748.404
Zaalverhuur	€ 100.648	Huisvestingskosten	€ 206.645
Verhuur tentoonstellingen/beeldmateriaal	€ 26.382	Algemene uitvoeringskosten	€ 157.117
Rondleidingen	€ 7.148	Afschrijvingen	€ 28.218
Subsidie JOS	€ 640.000	Totaal uitvoeringskosten	€ 1.140.384
Subsidie ministerie van OCW	€ 750.000		
Projectsubsidies	€ 135.345	Besteed aan activiteiten	
Overige financiële baten	€ 3.766	Marketing en communicatie	€ 84.117
		Collectie	€ 46.840
		Presentatie	€ 261.866
		Educatie	€ 24.644
		Totaal aan activiteiten	€ 417.467
Totaal baten	<u>€ 1.682.218</u>	Totaal kosten	<u>€ 1.557.851</u>
Mutatie bestemmingsfondsen	€ 111.290		
Exploitatie resultaat	€ 13.077		

Uitgave:

Nationaal Onderwijsmuseum, januari 2012

Teksten:

Noortje Ankersmit, Jacques Dane, Andrea Manus, Petra Reijnhoudt, Tijs van Ruiten

Redactie:

Andrea Manus

Beeldmateriaal:

Jim Turbert (pagina 5), Merel Maissan (voorkant), collectie Nationaal Onderwijsmuseum